

Nr 104.

Av herr **Lindhagen**, i anledning av *Kungl. Maj:ts förslag angående anslag till privatläroverken.*

Ett aktuellt ämne är skapandet av någon rättsställning för lärarpersonalen vid de av staten subventionerade privatläroverken. Statens försummelse att tillgodose högre undervisning för den kvinnliga ungdomen har lett till bildandet av dessa läroverk. Statens betydande understöd åt dem innebär ingenting annat än en begynnande omtanke, för vad som försummats. Anslagen äro inga nådegåvor utan samvetspengar. De privata flickskolorna kunna rätteligen numera kallas för statens flickskolor. Vad därmed begynts måste fullföljas. Den kvinnliga undervisningens ordnande på samma likställiga grundval som den manliga utgör en uppgift för den stundande skolreformen. I avvaktan på den slutliga lösningen uppställer staten vissa villkor för sina anslag till den provisoriska ordningen. Det är anmärkningsvärt, att bland dessa villkor ännu icke här som annorstädes influtit en sådan självklar och rättvis sak, som skydd för lärarpersonalen emot obehöriga avskedanden.

Vid 1925 års riksdag väckte undertecknad i anledning av propositionen om vissa anslag till privatläroverken en motion med yrkanden bland annat: att såsom villkor för anslagen skall gälla att, till tryggande av lärarpersonalens rättsliga ställning, lärare ej må efter viss anställningstid avskedas utan skolöverstyrelsens godkännande eller i den ordning eljest kan av Kungl. Maj:t tillsvidare föreskrivas. Ehuru grundlagen föreskriver, att utskott skall avgiva utlåtande över dit hänvisade motioner, underlät statsutskottet detta i nämnda fall, förmodligen av någon glömska. Denna underlåtenhet är redan i och för sig en anledning till motionens återupptagande. Vägande skäl enligt sakens natur och vunna erfarenheter tala framför allt därför.

Till stöd för nyssnämnda framställning anfördes följande:

»Vidare synes mig staten böra vid sina anslag fästa villkor om en mer tryggad rättslig ställning för lärarpersonalen vid de privata flickskolorna. En sådan tryggad ställning finnes redan vid de kommunala mellanskolorna, statens samskolor samt de statsunderstödda elementarläroverken. Genom de anslag och den kontroll, som redan nu ägnats flickskolorna från statens sida, hava dessa även i viss mån blivit statsskolor såsom ett övergångsstadium till den väntade flickskolan. Lärarpersonalens rättsställning är ett oundvikligt led i denna utveckling, och ett naturligt villkor för ett statsanslag. Uti lärarlönenämndens betänkande den 31 maj 1918 förordades ett sådant villkor vältaligt av ledamöterna Sven Nylund och Olof Olsson, den

senare för närvarande ecklesiastikminister. Även de sakkunniga för utredning av vissa frågor rörande privatläroverken konstatera på ett ställe i sitt betänkande detta problems tillvaro.

Man skall icke fästa sig vid om flickskolornas föreståndare motsätta sig en sådan rättvisa, eller om lärarpersonalen själv i sin osjälvständiga, vanskliga ställning kanske ej vågar tillstyrka den på tillfrågan och lika litet offentligt opinera för sin rättvisa sak.»

Även skolöverstyrelsen har framfört den åsikten, att ett dylikt villkor bör uppställas. Sälunda föreslog överstyrelsen i sitt utlåtande år 1922 över lärarlönenämndens betänkande, att såsom villkor för anslag till privatläroverk skulle föreskrivas, att lärarinna, som biträtt vid undervisning minst 5 år, ej skulle kunna entledigas med mindre frågan underställdes överstyrelsens prövning. Den nämnda 5-årsperioden, som synes mig väl lång, var lånad från motsvarande stadgande i 32 § folkskolestadgan och i ett av de övriga anförda parallellfallen lär tiden vara satt till 2 eller 3 år. Detta förslag har emellertid ej ännu upptagits i någon regeringsproposition.

Vidare har skolöverstyrelsen vid fördelning av anslag till privatläroverken för perioden 1925—1927 föreslagit såsom villkor att vid läroanstalten skall finnas en styrelse, bland vars ledamöter en utses av skolöverstyrelsen, med ett reglemente, som efter förslag från läroanstalten fastställdes av Kungl. Maj:t. Styrelsen hade föreslagit, att denna bestämmelse skulle tillämpas från 1 juli 1926, och lär det varit meningen, att i nämnda reglemente borde inrymmas en sådan bestämmelse till lärarpersonalens trygghet, som ovan sägs. Emellertid bestämde regeringen, att anslag skulle beviljas under närmaste tiden för allenast ett år till och med vårterminen 1926. Därmed hade det ovannämnda förslaget om en styrelse med reglemente bortfallit från prövningen.

Slutligen må bemärkas, att överstyrelsen för närvarande har under prövning ett reglemente för den statssubventionerade fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala och i detta reglemente lär komma att intagas en föreskrift om skydd för lärarpersonalen av förevarande beskaflenhet. Dessutom har i dessa dagar av överstyrelsen utsänts till privatläroverken ett cirkulär, att styrelsen tänker för framtiden föreslå inrättandet av en styrelse vid varje läroverk med ett av Kungl. Maj:t fastställt reglemente.

Då emellertid är ovisst när en ny ordning kan komma till stånd, då vidare under väntetiden ett skydd bör finnas mot obehöriga avskedanden, och då slutligen behovet av ett sådant skydd är uppenbart befogat och av erfarenheter bestyrkt samt redan har förebilder i stadgarna för de kommunala mellanskolorna, statens samskolor och de statsunderstödda elementarläroverken, tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen, såsom ytterligare villkor för åtnjutande av det i årets statsverksproposition föreslagna anslaget till privatläroverken, ville uppställa även den betingelsen, att till tryggande av lärarpersonalens rättsliga ställning

lärarinna och lärare, som minst 3 år biträtt vid undervisningen, ej må kunna entledigas med mindre frågan underställes skolöverstyrelsens prövning.

Stockholm den 22 januari 1926.

Carl Lindhagen.

Bil. A.

Ur överstyrelsens yttrande över lärarlönenämndens betänkande angående reglering av löneförhållandena vid privatläroverken m. m. den 15 oktober 1918:

»Det synes vara rimligt, att en viss tids anställning, varunder lärarinnan hunnit provas, bör tillförsäkra henne rätt att sedan ej utan vägande skäl kunna entledigas från sin anställning vid den skola, som provat henne. En sådan föreskrift med tillägg, att för entledigande i dylikt fall eventuellt kräves läroverksöverstyrelsens medgivande, innebär helt visst ingen väsentlig rubbning i nu rådande förhållanden men torde å andra sidan vara av värde ur de synpunkter, som ovan framhållits. Det torde dock av flera skäl vara ändamålsenligt, att föreskriften begränsas att gälla endast lärarinnor med full tjänstgöring. Överstyrelsen får alltså förorda, att i samband med den nya löneregleringen en allmän bestämmelse gives av innehåll, att lärarinna med full tjänstgöring, som tjänstgjort vid en och samma statsunderstödd skola under fem år, ej må mot sin vilja kunna entledigas utan läroverksöverstyrelsens medgivande.»

Bil. B.

Ur överstyrelsens underdåniga skrivelse angående statsunderstöd åt privatläroverken för tiden 1 juli 1925—30 juni 1927:

»I samband med föreskriften, att vid läroanstalten skall finnas en styrelse, bland vars ledamöter en utses av skolöverstyrelsen, synes det vara nödvändigt, att bestämmelser i någon form givas beträffande styrelsens sammansättning, befogenhet m. m. De privatskolesakkunniga hava i sin utredning den 15 december 1924 förordat, att styrelsens befogenheter skola bestämmas av Kungl. Maj:t och överstyrelsen har i sitt meranämnda underdåniga yttrande den 24 februari 1925 framhållit såsom lämpligt, att ifrågavarande styrelser sammansättning, arbetsätt och befogenhet bestämmas genom reglementen, som efter förslag från varje särskild skola fastställas av Kungl. Maj:t. Någon sträng likformighet i dessa reglementen är varken nödvändig

eller behövlig, om ock helt naturligt bestämmelserna i väsentliga hänseenden komma att sammanfalla. För lämpligheten av en föreskrift om dylika av Eders Kungl. Maj:t fastställda reglementen för nu ifrågavarande läroanstalter talar jämväl analogien med de kommunala mellanskolorna, vilka jämlikt stadgan den 19 november 1918 för kommunala mellanskolor skola vara försedda med av Kungl. Maj:t fastställda reglementen, till vilka förslag skola avgivas av vederbörande skolstyrelser.»

Bil. C.

Ur överstyrelsens skrivelse till styrelsen för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala den 4 december 1925:

»Vid överläggningar inom överstyrelsen rörande ifrågavarande förslag har ifrågasatts lämpligheten av att vidtaga vissa ändringar i punkterna 6 och 9 av det föreslagna reglementet. Dessa ändringar, som framgå av bilagda förslag till ändrad lydelse av nämnda punkter i reglementsförslaget, avse att bereda personalen vid läroanstalten en något mera tryggad ställning, än den oförändrade lydelsen av reglementsförslaget skulle komma att tillförsäkra densamma. Bestämmelsen, att en person efter 5-årig anställning skulle av styrelsen kunna uppsägas på den grund att vederbörande befunnes för sitt uppdrag olämplig, synes fullständigt neutralisera betydelsen av att personen i fråga efter de 5 åren skulle anses anställd utan tidsbegränsning. *Överstyrelsen är betänkt på att tämligen allmänt vid statsunderstödda enskilda anstalter få genomförd den principen, att person, som varit anställd under fem år vid samma anstalt, ej sedan må utan överstyrelsens medgivande mot sin vilja kunna entledigas.* Förebringas tillräckligt vägande skäl för en uppsägning av sådan befattningshavare, lärar väl överstyrelsen ej komma att motsätta sig uppsägning, varför bestämmelsen i fråga ej utsluter en sådan eventualitet. I överensstämmelse med den föreslagna ändrade avfattningen av punkt 6 i reglementsförslaget har överstyrelsen även ansett, att andra meningen i punkt 9 ('I fall sjukdom — — — kvarstå') bör utgå.»